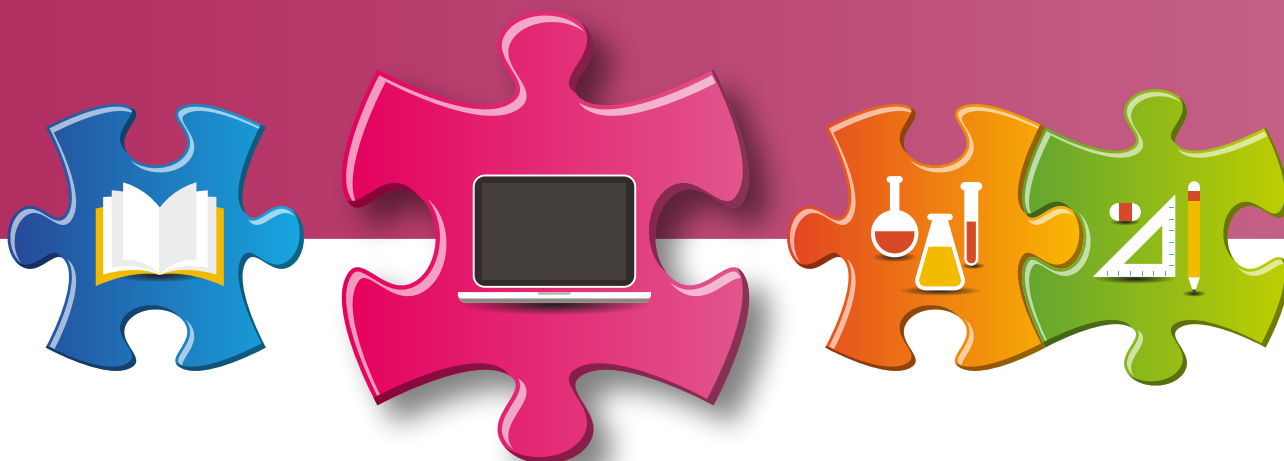

**Kinga Pietrasik-Kulińska
Dorota Szuba
Jacek Stańdo**

Ekspresja artystyczna dzieci młodszych z użyciem technologii informacyjno-komunikacyjnych

- ✓ Aktywność twórcza ucznia
- ✓ Metody pracy z uczniami
- ✓ Zajęcia dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym
- ✓ Zajęcia muzyczne dla dzieci młodszych

Redakcja językowa i korekta
Anna Wawryszuk

Projekt graficzny, projekt okładki
Wojciech Romerowicz, ORE

Skład i redakcja techniczna
Grzegorz Dębiński

Projekt motywu graficznego „Szkół ćwiczeń”
Aneta Witecka

ISBN 978-83-65890-47-4 (Zestawy materiałów dla nauczycieli szkół ćwiczeń – informatyka)
ISBN 978-83-65890-48-1 (Zestaw 1. Edukacja informatyczna dzieci młodszych)
ISBN 978-83-65890-51-1 (Zeszyt 3. Ekspresja artystyczna dzieci młodszych z użyciem technologii informacyjno-komunikacyjnych)

Warszawa 2017
Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Użycie niekomercyjne 3.0 Polska (CC-BY-NC).

Spis treści

Wstęp	4
Aktywność twórcza ucznia	5
Ekspresja	5
Przyczyny utrudniające ekspresję uczniów	7
Inteligencja emocjonalna	8
Trening twórczości	10
Metody pracy z uczniami	12
Pokaz	12
Wycieczka	13
Zajęcia dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym	17
Zajęcia komputerowe dla dzieci młodszych	17
Zajęcia muzyczne dla dzieci młodszych	18
Pomysły do wykorzystania	19
Zajęcia teatralne dla dzieci młodszych	21
Pomysł do wykorzystania	21
Zajęcia plastyczne dla dzieci młodszych	21
Pomysły do wykorzystania	22
Zajęcia wyzwalające ekspresję konstrukcyjno-techniczną	23
Pomysły do wykorzystania	24
Operowanie słowem	25
Pomysł do wykorzystania	26

Zajęcia sportowe	27
Metoda Labana	27
Metoda Orffa	28
Sprawdź, czy potrafisz...	30
Dowiedz się więcej	30
Bibliografia	30
Spis ilustracji	31
Spis tabel	31

Wstęp

We współczesnej polskiej szkole za jedno z najważniejszych zadań dydaktyczno-wychowawczych uważane jest kształtowanie twórczej postawy uczniów. Postawę tę cechuje otwartość na doświadczenie, przeżywanie i przetwarzanie bodźców emocjonalnych i intelektualnych, które dostarcza uczniowi otaczająca go rzeczywistość. Proces kształtowania twórczej postawy ma za zadanie sprawić, że uczeń działa w sposób nieschematyczny, kreatywny i spontaniczny. Szkoła ze swej strony powinna zapewnić odpowiedni dobór środków, narzędzi i technik, które pozwalają na jak największy osobisty udział w tym procesie. Bardzo ważna jest tu wewnętrzna motywacja ucznia – dzięki niej odczuwa on potrzebę wyrażania siebie, konkretyzacji swojego wewnętrznego świata, przejawia zainteresowanie komunikowaniem tego na zewnątrz i radość z samorealizacji.

W zakresie ekspresji artystycznej dzieci młodszych z użyciem technologii informacyjno-komunikacyjnych uczeń na pierwszym etapie edukacyjnym powinien wykazywać się umiejętnościami zapisanymi w nowej podstawie programowej, m.in. (Podstawa..., b.r.):

1. w ramach programowania i rozwiązywania problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych:
 - b) tworzenia prostych rysunków, posługując się dostępnymi narzędziami, w tym również kształtami i paletą kolorów,
 - c) tworzenia prostych dokumentów tekstowych i dokumentów łączących tekst z grafiką, takich jak zaproszenia, dyplomy, ogłoszenia, kopiując, wklejając i usuwając elementy graficzne i tekstowe,
 - d) zapisywania efektów swojej pracy we wskazanym miejscu,
2. w ramach posługiwania się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi:
 - c) posługiwania się komputerem, innym urządzeniem cyfrowym oraz urządzeniami zewnętrznymi w zakresie ich podstawowych funkcji związanych z wykonywanymi zadaniami,
 - d) kojarzenia działania komputera, bądź innego urządzenia cyfrowego z efektami działania odpowiedniego oprogramowania,
 - e) korzystania z udostępnionych mu stron i zasobów internetowych, w tym z e-podręcznika.

Uczeń w ramach rozwijania kompetencji społecznych na pierwszym etapie edukacyjnym powinien wykazywać się umiejętnościami zapisanymi w nowej podstawie programowej:

1. współpracowania z innymi uczniami, wymieniania się pomysłami i swoimi doświadczeniami przy użyciu poznanej technologii,
2. wykorzystywania możliwości technologii do komunikowania się w procesie uczenia się.

Uczeń w ramach przestrzegania praw i zasad bezpieczeństwa na pierwszym etapie edukacyjnym powinien wykazywać się umiejętnościami zapisanymi w nowej podstawie programowej:

1. odpowiedzialnego posługiwania się technologią dostosowaną do jego predyspozycji psychofizycznych i zdrowotnych,
2. rozróżniania negatywnych i pozytywnych zachowań innych osób korzystających z technologii, w tym zwłaszcza w sieci internet,
3. przestrzegania ogólnie przyjętych zasad bezpieczeństwa w internecie.

W trzecim zeszycie, który oddajemy w ręce czytelników: metodyków, mentorów, nauczycieli oraz innych osób związanych z procesem kształcenia informatyki na pierwszym etapie kształcenia, omówimy różnorodne metody dydaktyczne i ich praktyczne zastosowanie w obszarze ekspresji artystycznej dzieci młodszych z użyciem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Podczas pracy nad zaproponowanymi przykładami uczniowie będą używać komputerów, urządzeń cyfrowych i sieci komputerowych, które mogą wykorzystać w procesie kształcenia umiejętności posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi.

Aktywność twórcza ucznia

Pojęcie aktywności twórczej nie zawęża się tylko do działań uczniów wybitnie uzdolnionych, lecz rozumiane jest we współczesnej dydaktyce jako każde działanie dziecka mające charakter ekspresyjny i noszący piętno indywidualności. Wyraża się ono poprzez elementarne umiejętności ekspresyjne, włączając tu także spersonalizowaną odtwórczość, przez bardziej kompleksowe działania, do bardzo złożonych, dojrzałych i wyrafinowanych wytworów. Ważny jest tu proces odkrywania rzeczy i zjawisk przez gromadzenie wiadomości o nich, eksperymentowanie z nimi i przetwarzanie, wyrażanie swoich emocji, przeżyć i poglądów.

Techniki informacyjno-komunikacyjne dostarczają narzędzi o praktycznie nieskończonych możliwościach, nadając działaniom twórczym uczniów inny wymiar.

Ekspresja

Nowatorskie poglądy w kwestii metod nauczania na przełomie XIX i XX wieku takich ikon pedagogiki, jak J. Dewey, O. Decroly, A. Ferrière, M. Montessori i C. Freinet, ugruntowały podejście do twórczego rozwoju ucznia jako jednostki. We współczesnej polskiej szkole kształtowanie twórczej postawy uczniów należy do najważniejszych zadań dydaktyczno-wychowawczych. Jednym z jej wyznaczników jest otwartość na doświadczanie przez ucznia otaczającej go rzeczywistości, podkreślanie jej roli i dostarczanie w różnej formie bodźców emocjonalnych i estetycznych. Nacisk kładziony jest nie na schematyczność, lecz spontaniczność oraz wyrażanie własnych emocji. Młody człowiek, jakim jest uczeń, staje się

w tym procesie coraz bardziej świadomy własnych myśli i pragnień i uczy się, jak dzielić się nimi z otoczeniem. Sposób, w jaki to czyni, określany jest mianem ekspresji.

Istnieje wiele definicji filozoficznych i potocznych opisujących, czym jest ekspresja. Uogólniając je, można w kontekście edukacyjnym spróbować zdefiniować ekspresję jako wrodzoną potrzebę, proces wyrażania siebie, przedstawiania swoich osobistych przeżyć i doznań w postaci wytworów lub zachowań, które noszą indywidualne piętno nadane im przez ich twórcę.

Ekspresja młodego ucznia wyraża spontanicznie jego odczucia i doznania, odbija jego wewnętrzny świat, stając się narzędziem komunikacji z innymi. Pozwala mu zintensyfikować i zobrazować zachodzące w nim procesy poznawcze, emocjonalne i intelektualne. Twórczość, szczególnie małego dziecka, jest bardzo autentyczna i oryginalna.

Swobodna ekspresja jest jednym z podstawowych sposobów na przygotowanie dziecka do przeżywania świata.

Powinna przybierać różne formy:

- twórczą:
 - » artystyczną (plastyczną, muzyczną, teatralną),
 - » praktyczną (techniczną),
- słowną.

Szczególną funkcję pełni swobodna ekspresja słowna. Jest to technika, zwana swobodnym tekstem, która ma ogromny wpływ na kształcenie języka mówionego i pisanego ucznia. Może, choć nie musi, być to praca pisana na zadany temat. Tworzona samodzielnie przez dziecko, ma pobudzać jego fantazję, a jednocześnie ćwiczyć warsztat pisarski, zarówno od strony językowej, jak i technicznej (obojętne jest tu, czy pisana jest ręcznie, czy za pomocą komputera). Czytana jest wspólnie w gronie innych uczniów, którzy ją oceniają i razem próbują ulepszyć. Ważne jest także, by autor tekstu decydował o jego przewodniej myśli i ostatecznym kształcie. Pisanie wpływa na poprawne formułowanie przez dziecko myśli, które czasem bywają niejasne lub niesformalizowane – wymaga nazywania rzeczy po imieniu. Głośne czytanie tekstu wpływa na rozwój fonetyczny, dziecko uczy się modelować swój głos i świadomie go używać.

Podobnie jak swobodna ekspresja słowna, tak i swobodna ekspresja twórcza wykorzystuje naturalną radość tworzenia. Ekspresja twórcza może przybrać formę plastyczną, teatralną, muzyczną lub techniczną. Proces tworzenia jest ważniejszy od samego wytworu. To sposób na rozwijanie wyobraźni i kreatywności, który budzi i pomaga odkryć własne możliwości. Ekspresję twórczą można wyrażać przez malarstwo, rzeźbę, ceramikę, taniec, inscenizację, tworzenie modeli. W życiu współczesnego dziecka znaczącą rolę zajmuje komputer i internet. Wychodząc temu naprzeciw, warto włączyć jako środek ekspresji to, co dzieci dobrze znają i szybko uczą się obsługiwać, czyli dostępne narzędzia technologii komunikacyjno-informacyjnych, np.

- tablica interaktywna,
- mikrofon i komputer,
- tablet,
- kamera internetowa,
- programy do grafiki komputerowej, np. Paint, Inkscape, Adobe Photoshop Fix,
- programy do nagrywania i edycji dźwięku, np. Free Media Converter, FormatFactory,
- programy do edycji tekstu, np. Microsoft Office Word, Open Office.

Sama wiedza i czynności odtwórcze są bezdyskusyjnie potrzebne w dorosłym życiu, ale bez umiejętności samodzielnego dostrzegania i rozwiązywania problemów z różnych dziedzin życia nie będzie tak użyteczna, jak być powinna.

W celu rozwijania ekspresji u uczniów należy umożliwić im szerokie kontakty z bliższym i dalszym środowiskiem społecznym, kulturalnym i przyrodniczym. Realizuje się to za pomocą wycieczek, pokazów i spotkań z różnymi ciekawymi ludźmi, jak też rówieśnikami.

Zadanie

Cel: planowanie rozkładu zajęć z uczniami na nadchodzący semestr.

Każda szkoła ma listę partnerów, z którymi współpracuje w zakresie społecznym, kulturalnym lub naukowym. Zapytaj koleżanki i kolegów z koła przedmiotowego, jakie miejsca i wydarzenia kulturalne warto odwiedzić z uczniami, by rozwijać ich ekspresję twórczą.

Przyczyny utrudniające ekspresję uczniów

Za przeszkody w twórczym rozwoju ucznia często uważa się niedoskonałości programu szkolnego, który sprawia, że zajęcia szkolne przeładowane są treścią encyklopedyczną, a poza tym ograniczona jest liczba zajęć plastycznych, muzycznych, sportowych lub technicznych. Wiele reguł panujących w szkole wymaga sztywnych, rutynowych czynności, a dziecko przybiera wówczas postawę konformistyczną – swoimi odpowiedziami i działaniem stara się utrafić w to, czego w jego rozumieniu oczekuje nauczyciel, a niekoniecznie wyraża swoje poglądy czy emocje. Z kolei oryginalność wyróżniająca ucznia z tłumu, zdecydowane wyrażanie swoich poglądów, odstawanie od grupy, znudzenie zbyt niskim poziomem zajęć lub nadmierna wrażliwość często utożsamiana jest z niepoprawnym zachowaniem, nadpobudliwością, brakiem kultury lub chęcią dominowania nad grupą.

Współczesny nauczyciel, używający w sposób przemyślany metod aktywizujących, powinien tak modyfikować swoją postawę wobec ucznia, aby w pełni umożliwić mu rozwój myślenia twórczego, zrozumieć motywację jego postępowania i wspierać go w miarę swoich możliwości. Nauczyciel powinien być dla ucznia przykładem, wzorem do naśladowania. Uczeń w odpowiedniej atmosferze, gdy czuje się wyjątkowy i traktowany indywidualnie, dostrzega zainteresowanie nauczyciela, staje się twórczy i rozwija się dynamicznie

Aby uniknąć twórczych zahamowań u uczniów nauczyciel powinien:

- być otwarty na pytania i problemy uczniów – nawet te najbardziej dziwne. Gdy nie umie sam znaleźć na nie odpowiedzi, powinien wskazać źródła, które mogą zaspokoić ucznia ciekawość;
- umieć zobaczyć w każdym niezwykłym pomysłe ucznia lub jego sugestii pozytywne strony i docenić jego starania, dokładnie określić, co jego zdaniem w danym pomysle jest ciekawe, a co nie, i jakie skutki przyniosłoby wdrożenie tego pomysłu;
- umiejętnie oceniać prace uczniów, a ocenę umieć uzasadnić;
- obdarzać uczniów zaufaniem i sprawiać, żeby uczniowie podobnie odnosili się do niego.

Zadanie

Cel: dokonanie samooceny prowadzenia zajęć z uczniami.

Przeanalizuj, jak reagujesz na stawiane przez uczniów pytania. Jeśli to możliwe, poproś innego nauczyciela o nagranie fragmentu prowadzonej przez ciebie zajęć, np. w czasie obserwacji koleżeńskiej. Przeanalizujcie wspólnie twoje reakcje i sposób komunikacji z uczniem. Zwróć szczególną uwagę na niewerbalne aspekty tej komunikacji.

Inteligencja emocjonalna

Nierzadko się zdarza, że bardzo zdolni uczniowie w dorosłym życiu bardzo słabo sobie radzą lub stają się przeciętnymi pracownikami. Współczesne badania wskazują, że sukces życiowy w dużej mierze zależy od umiejętności świadomego używania i kontrolowania własnych emocji, angażowania się, wytrwałości w dążeniu do celu, empatii i kompetencji społecznych. Wszystkie te cechy określane są mianem inteligencji emocjonalnej (Goleman, 1997). Często w mowie potocznej utożsamiana jest ona z charakterem człowieka.

Emocje i uczucia odgrywają ważną rolę w życiu człowieka – nadają impuls działaniom.

Dlatego bardzo ważne jest umiejętne nimi kierowanie.

Wyzwaniem i zadaniem dla rodziców i nauczycieli jest dokładna obserwacja dzieci, odkrywanie ich uzdolnień i zachęcanie do ich rozwijania. Jeśli coś jest dla dziecka interesujące, frapujące – zajmuje się tym, stając się spokojne, skupione i radosne. Jeśli coś je nudzi, jest zbyt trudne – wzbudza u niego niepokój, dziecko zaczyna się często niewłaściwie zachowywać. Dlatego rozwijanie inteligencji emocjonalnej i związanych z nią umiejętności u małych uczniów jest niezwykle ważne i daje szansę na radzenie sobie przez nich z wyzwaniami codziennego życia.

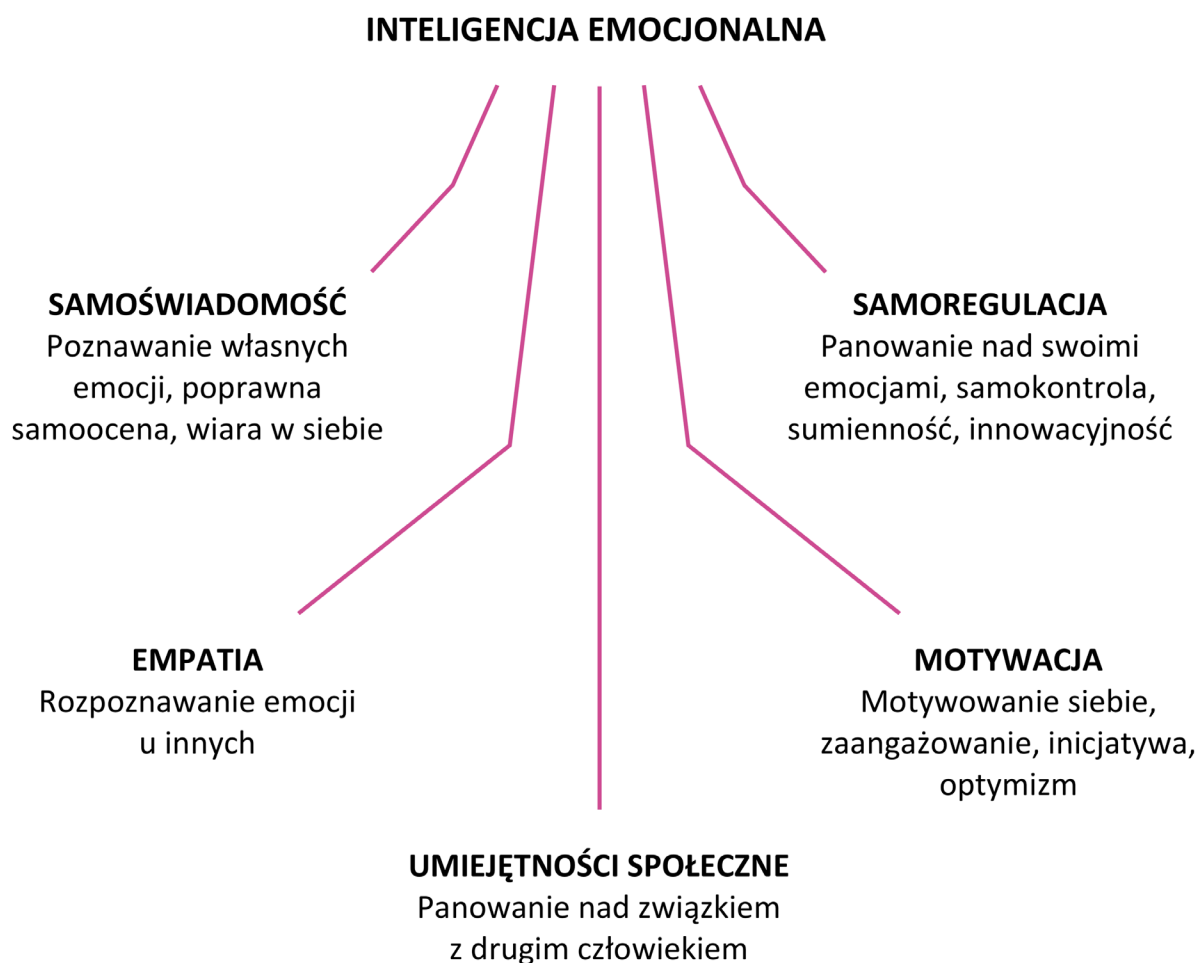
Umiejętności składające się na inteligencję emocjonalną to:

- świadomość własnych uczuć, nastrojów – zdolność ich wyrażania i określania;
- panowanie i kierowanie własnymi uczuciami – umiejętne wzmacnianie pozytywnych uczuć i panowanie nad negatywnymi (relaksacja, afirmacja, łagodzenie gniewu, ćwiczenie cierpliwości, wyciszenia złości, nieuleganie popędowi);

- automotywacja – optymistyczne podejście do działań, koncentracja na realizowanych zadaniach, wytrwałość w dążeniu do celu, wewnętrzna dyscyplina;
- empatia – umiejętność stawiania się w sytuacji innych, rozpoznawania ich uczuć, zrozumienia innych, odczytywanie sygnałów niewerbalnych;
- zdolność do komunikacji – umiejętność nawiązywania i utrzymywania kontaktów z innymi osobami, działania w grupie, odczytywania niewerbalnych komunikatów, umiejętność obserwacji, synchronizowania nastrojów.

5 aspektów kompetencji emocjonalnych

Rys. 1. Pięć aspektów kompetencji emocjonalnych

Pośpiech dezorganizujący codzienne życie wielu rodzin odbija się na emocjonalnym rozwoju dzieci. W takich wypadkach z pomocą powinna przyjść szkoła, kształcąc u uczniów właściwe kompetencje społeczne i emocjonalne, które pomogą im w późniejszym życiu przezwyciężać różne trudności. Pomocne mogą tu być filmy dydaktyczne pokazujące różnorodne pozytywne zachowania i ich rolę w życiu codziennym. Oglądanie i omawianie pokazywanych scen wspólnie z nauczycielem, czyli oddziaływanie na dzieci zarówno obrazem, jak i słowem, jest zdecydowanie bardziej atrakcyjne, interesujące i wiarygodne.

Zadanie

Cel: diagnozowanie źródeł potencjalnych problemów u uczniów i odpowiednie postępowanie z nimi.

Zorientuj się, czy w twojej klasie są uczniowie mający szczególne problemy emocjonalne.

Zorganizuj spotkanie z pedagogiem szkolnym i omówcie wspólnie, na co powinieneś zwracać uwagę, aby rozwój szkolny tych dzieci przebiegał harmonijnie.

Zadanie

Cel: wzmacnianie pozytywnych zachowań wśród uczniów.

Zaplanuj zajęcia o charakterze cyklicznym, które będą się odbywać w ciągu najbliższego semestru. Tematem zajęć będzie promowanie pozytywnych zachowań uczniów.

Pierwszym etapem powinna być pogadanka oraz obejrzenie filmu pokazującego pozytywne i negatywne zachowania. Następnie wykorzystując dostępne w twojej szkole narzędzia technologii informacyjno-komunikacyjnych, nakręćcie wspólnie z dziećmi własne scenki.

Na koniec zarejestrowane filmiki wspólnie obejrzyjcie i przedyskutujcie.

Trening twórczości

W twórczym podejściu do danego zagadnienia, w szczególności na etapie edukacji zintegrowanej, najważniejszy jest sam proces twórczy. To proces nadrzędny, a jego wytwory pełnią funkcję podrzędną. W procesie twórczym następuje kształtowanie u dziecka jego osobowości, która formuje się pod wpływem otaczającej je rzeczywistości. Składa się na to wiele elementów:

- wyrażanie swojego indywidualnego „ja” w oderwaniu od działań innych dzieci,
- umiejętność komunikowania się z innymi,
- wpływ grupy na postrzeganie otaczającego świata,
- emocje towarzyszące procesom poznawczym.

Trenowanie twórczości zakłada, że myślenie i działanie twórcze traktowane jest na równi z innymi formami aktywności człowieka. Podobnie jak ćwiczy się pamięć, określone ruchy, można ćwiczyć myślenie twórcze.

Stymulowanie myślenia twórczego można trenować za pomocą wielu technik:

- jedna grupa obejmuje rozwiązywanie konkretnych zadań przy zastosowaniu odpowiednich metod – jest to technika twórczego rozwiązywania problemów,
- druga grupa obejmuje te metody, które pozwalają na rozwijanie twórczych zdolności jednostek lub grupy.

W drugiej grupie technik, zwanej technikami trenowania twórczości, uczeń lub zespół uczniów jest celem oddziaływania, nie zaś jego narzędziem. Podczas trenowania twórczości

rozwijane są zdolności poznawcze, motywacja, zdolność do przezwycięzanie trudności oraz kompetencje społeczne.

W myśleniu twórczym ważną funkcję pełnią zdolności intelektualne:

- abstrahowanie – wyłanianie w wybranych obiektach określonych cech z pominięciem innych; daje to możliwość klasyfikowania, definiowania, określania podobieństw i różnic między obiektami;
- dokonywanie skojarzeń – między przypadkowymi, nieraz bardzo odległymi sytuacjami lub pojęciami – prowadzi to do tworzenia idei;
- indukcja – wyciąganie wniosków na podstawie przesłanek; oparte jest na domysłach, zgadywaniu, intuicyjnym łączeniu elementów;
- dedukcja – wnioskowanie na podstawie posiadanych informacji, określanie konsekwencji założonego stanu rzeczy;
- metaforyzowanie – ukazywanie cech obiektu w innym znaczeniu;
- transformowanie – zmiana wybranych parametrów obiektu lub procesu – przekształcanie jednego stanu rzeczy w drugi.

Techniki twórcze ćwiczą:

- zdolności intelektualne – rozwój wyżej wymienionych umiejętności,
- przezwycięzanie trudności – pokonywanie barier w twórczym myśleniu (pozbycie się stereotypów, sztywnego nastawienia do problemów, usunięcie obaw przed nowymi i niekonwencjonalnymi pomysłami),
- motywację – poznawanie technik rozbudzających motywację do podejmowania działań twórczych (porzucenie istniejących rozwiązań i podążanie za nowymi, sterowanie automotywacją),
- umiejętności społeczne – potrzebne do współpracy w grupie (współdziałanie, porozumiewanie się, tworzenie przyjaznej atmosfery i zasad konstruktywnej krytyki, docenianie pomysłów innych, przedstawianie własnych idei).

To, w jakim stopniu są wykonywane poszczególne operacje, odzwierciedla poziom przejawianych przez jednostkę zdolności myślenia twórczego. Do każdej z powyższych technik stosuje się różne sposoby (gry, zabawy) pozwalające doskonalić różne aspekty myślenia twórczego. Procesy twórcze są hamowane przez różnorodne przeszkody o podłożu intelektualnym, emocjonalnym i społecznym – zadaniem treningu jest ich usunięcie lub przynajmniej osłabienie ich negatywnego oddziaływania.

Aby pobudzać twórcze myślenie, nauczyciel sam musi być osobowością twórczą lub starać się o rozwój w tym kierunku. Stąd potrzeba organizowania treningów twórczego myślenia również dla nauczycieli, którzy dzięki nim rozwijają własną aktywność, a swoje umiejętności przekazują dalej uczniom.

Zadanie

Cel: szukanie sposobów motywowania uczniów.

Dokonaj samooceny i zastanów się, na ile jesteś osobowością twórczą. Czy masz jakieś hobby lub zainteresowania, które mogłyby być interesujące dla uczniów? Jeśli tak, porozmawiaj o nich z nimi, spróbuj pokazać im, czym jest pasja i zaangażowanie.

Metody pracy z uczniami

W procesie twórczym ucznia ważną rolę odgrywają inspiracje. Dziecko może czerpać pomysły z codziennego życia, ze swojego otoczenia i doświadczenia. Można je również ukierunkować przez określone działania dydaktyczne. Do nich należą metody oglądowe, które opierają się na obserwacji, przeżywaniu, akceptacji lub odrzuceniu tego, co doświadczały zmysły. Ich celem jest inspirowanie ucznia, ale również zapamiętywanie przez pobudzanie percepcji wzrokowej.

Do metod oglądowych zaliczane są m.in.

- pokaz,
- ekspozycja,
- film, teatr, audycja radiowa, program telewizyjny,
- oglądanie portretów, reprodukcji, ilustracji, wykresów, tablic,
- wycieczka dydaktyczna.

Metody oglądowe umożliwiają szybsze (niż metody opisowe) poznanie przez ucznia rzeczy, zjawisk i procesów. Pozwalają na formułowanie w samodzielny sposób uogólnień, a tym samym poszerzanie swojej wiedzy. Ułatwiają zrozumienie pojęć abstrakcyjnych lub trudnych. Dzięki oglądaniu i słuchaniu wytworów i utworów artystycznych uczeń kształci swoją wrażliwość estetyczną.

Metody oglądowe występują przeważnie łącznie z innymi metodami.

Poniżej zostaną bliżej przedstawione dwie metody dydaktyczne należące do tej grupy: pokaz i wycieczka.

Pokaz

Pokaz jest to zespół czynności dydaktycznych polegających na demonstrowaniu przez nauczyciela przedmiotów, zjawisk, procesów i wydarzeń. Rolą pokazu jest ukierunkowanie uczniów na istotne właściwości demonstrowanych obiektów. Dzięki pokazowi łatwiej zaznajamiają się oni z przedmiotem pokazu. Gromadzą odpowiednie informacje i porządkują je, co umożliwia im formułowanie uogólnień.

Idealnym pokazem pod względem dydaktycznym jest ten, w którym prezentowane obiekty, zjawiska i procesy występują w naturalnym dla siebie otoczeniu. Często jednak jest to niemożliwe. Wówczas prezentowane są obiekty w sztucznych warunkach lub ich modele.

Przedmiotem pokazu mogą być również czynności oraz ich kolejność prowadząca do prawidłowego wykonania zadania. Jeśli czynności mają charakter złożony, pokaz powinien obejmować poszczególne fazy tych czynności.

Przedmiotem pokazu obok demonstracji czynności mogą być także maszyny i urządzenia, ich budowa i zasada działania.

Pokazowi towarzyszy komentarz słowny, który ma charakter objaśniający. Wskazuje na zachodzące relacje i związki, ukazuje strukturę przedmiotu pokazu. Najczęściej pokaz stosowany jest na początku zajęć, które mają charakter praktyczny.

Pokaz występuje często łącznie z innymi metodami lub jako element uzupełniający.

Podczas pokazu:

- przedmiot pokazu musi być dobrze widoczny dla wszystkich, by mogli dokonywać obserwacji,
- powinno się umożliwić uczniom (zależne jest to od przedmiotu pokazu) przeprowadzenie obserwacji przedmiotu różnymi zmysłami,
- należy tak przedstawiać przedmiot, aby wywarł na uczniach jak największe wrażenie – oddziaływanie na zmysły powoduje, że lepiej zapamiętujemy,
- w miarę możliwości obserwacja powinna pozwolić uczniom na poznanie przedmiotu pokazu w fazie działania (aktywności).

W pokazach bardzo pomocne są narzędzia TIK. Nawet jeśli sami uczniowie nie potrafią ich jeszcze w pełni wykorzystać, posłużyć się nimi może nauczyciel.

Jednym z takich narzędzi są wirtualne wycieczki. W zasobach internetowych znajdziemy wiele propozycji, nie tylko związanych ze sztuką lub zabytkami. Możemy zabrać uczniów do studia telewizyjnego, by zapoznali się z pracą realizatorów i reporterów, na wyprawę do zoo lub do lasu, gdzie dzieci obejrzą na zdjęciach i filmach różne rośliny i zwierzęta.

Innym rodzajem pomocy dydaktycznych są filmy instruktażowe, pokazujące, jak coś powstaje, np. montaż samochodu, lub jak to zrobić, np. domowy barometr, figurkę origami. Wiele takich filmów znajdziemy w serwisie YouTube, a także na stronie epodreczniki.pl.

Zadanie

Cel: dokonanie samooceny prowadzenia zajęć z uczniami.

Zaproś innego nauczyciela na organizowany przez ciebie pokaz. Po zakończonych zajęciach omówcie ich przebieg i zastanówcie się, w jakim stopniu udało się zrealizować założone cele pokazu. Przedyskutujcie reakcje uczniów, ich zainteresowanie i zaangażowanie w czasie i po pokazie.

Wycieczka

Wycieczka, rozumiana jako sposób kształcenia, zapewnia uczniowi bezpośredni kontakt z rzeczywistością. To jedna z form pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły umożliwiająca uczniom bezpośrednie poznanie środowiska lokalnego, własnego regionu, kraju ojczystego (Okoń, 2007). Wycieczka stwarza warunki do przeprowadzania obserwacji, zbierania

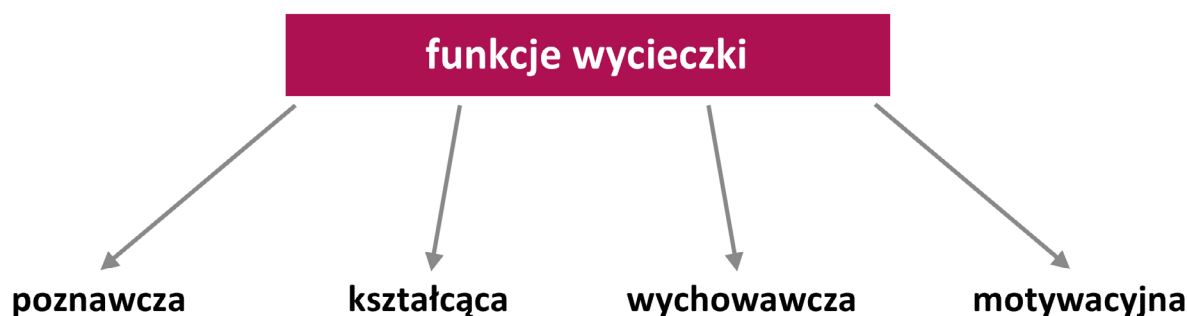
artefaktów i spostrzeżeń, które później stanowią przedmiot refleksji omawiany z uczniami przez nauczyciela.

Aby wycieczka mogła spełnić swoją dydaktyczną funkcję, musi być przemyślana, dobrze przygotowana pod względem stawianych sobie celów, zorganizowana i przeprowadzona. Ważne jest również, by po wycieczce nauczyciel znalazł czas na to, by omówić z uczniami, co zauważyli, przeżyli, jakie obserwacje zgromadzili.

Podczas wycieczki uczniowie poznają przyrodę, sztukę, historię i kulturę z bezpośredniej perspektywy.

Oprócz wartości naukowych i emocjonalnych wycieczki są ważne również ze względu na aspekt społeczno-wychowawczy. Pozwalają nauczycielowi na lepsze poznanie zespołu klasowego, dają wgląd w relacje między uczniami, ich postawy społeczne oraz poziom wiedzy. Uczniowie nawiązują między sobą więzi, uczą się zachowań społecznych i właściwego zachowywania się w różnych sytuacjach i instytucjach.

W procesie dydaktyczno-wychowawczym wycieczka pełni kilka funkcji, które przedstawia poniższa infografika (Rys. 2.).

Rys. 2. Schemat przedstawiający funkcje wycieczki

Funkcja poznawcza

Ta funkcja wycieczki polega na dostarczaniu informacji o otaczającym świecie. Wycieczki o charakterze **przyrodniczym** stwarzają uczniom możliwość obejrzenia na żywo faktów i zjawisk przyrodniczych, o których uczą się na co dzień w szkole. Dzieci obserwują, jak funkcjonuje naturalne środowisko, jakie występują w nim powiązania. Sytuacja ta wywołuje aktywność poznawczą, ćwiczy umiejętność obserwacji, stawiania pytań i hipotez, daje podstawy do dyskusji.

Wycieczki o charakterze **kulturalnym** przybliżają uczniom miejsca ważne dla miasta i ich regionu, kraju lub świata. Pozwalają poznać dzieła sztuki, utwory muzyczne lub teatralne. Uczniowie kształtują w sobie zmysł estetyczny, poszerzają horyzonty myślowe, rozwijają sferę emocjonalną.

Wycieczki o charakterze **naukowym** kształtują poglądy uczniów na funkcjonowanie otaczającego świata, pozwalają zapoznać się z nowymi technologiami, dają możliwość wglądu w pracę innych. Dzieci konfrontują swoje wyobrażenia z rzeczywistością, weryfikują hipotezy, analizują i wyciągają wnioski na podstawie własnych obserwacji.

Funkcja kształcąca

Wycieczka daje inny obraz otaczającego świata niż wiedza przekazywana podczas zajęć szkolnych. Te dwie formy wzajemnie się dopełniają. Wyjście poza mury szkolne pozwala rozszerzyć i utrwalić wiadomości uczniów, wzbogaca ich proces kształcenia się. Dzieci mogą dostrzec, że nauka szkolna wiąże się z życiem. Są stawiane w sytuacji, gdzie możliwe jest korelowanie wiedzy międzyprzedmiotowej. Uczą się obserwować i formułować wnioski na podstawie dokonanych spostrzeżeń.

Wycieczki szkolne ze względu na ich przygotowanie i tematykę pozwalają uczniom zobaczyć to, na co często nie miałby szans w życiu codziennym. Wycieczki pokazują, jak można świadomie i aktywnie zdobywać wiedzę, uczyć samodzielnego i racjonalnego myślenia. Kształtują wyobraźnię, rozszerzają zakres pojęć, wpływają pozytywnie na rozwój mowy uczniów.

Funkcja wychowawcza

Funkcją wychowawczą wycieczki jest dostarczanie wzorów postępowania, kształtowania pozytywnych zachowań wobec drugiego człowieka, pokazywanie uczniom ich roli w społeczeństwie. Ma uczyć szacunku do przyrody i wytworów pracy ludzkiej. Kształtuje w uczniach postawy obywatelskie, rozbudza uczucia patriotyczne, uczy odpowiedzialności za własny kraj. Pozwala na przećwiczenie zasad bezpiecznego zachowywania się w różnych warunkach. Dzięki niej uczniowie uczą się planowania, dyscypliny, punktualności, uczciwości, dotrzymywania danego słowa i prawdomówności. Kształtuje w nich zdolności adaptacyjne do nowych warunków, ćwiczy ich w sztuce kompromisu.

Funkcja motywacyjna

Ta funkcja wycieczki polega na wzbudzaniu u uczniów aktywności w poznawaniu i interesowaniu się otaczającą ich rzeczywistością. Poprzez odpowiednie przykłady zachęca uczniów do badań i eksperymentów, do czynnego odbioru i twórczego wyrażania swoich emocji oraz uczuć.

Wymienione wyżej funkcje nie występują w oderwaniu od siebie, lecz w różnym stopniu przeplatają się podczas wycieczki. Dzieje się tak dlatego, że procesy uczenia się, rozwoju psychofizycznego i wychowania są nierozdzielne.

Wycieczka to proces kształcenia odbywający się od momentu opuszczenia murów szkoły przez uczniów i nauczyciela, a właściwie już znacznie wcześniej, w momencie jej planowania. Planowanie i oczekiwanie na punkt kulminacyjny odgrywają czasem nawet większą rolę niż sama wycieczka, szczególnie wówczas, gdy w tych fazach uczestniczą również uczniowie. Ustanawiane i omawiane są cele wycieczki, jej program i przebieg. Wycieczka, by spełniała swoje cele dydaktyczne, nie musi trwać bardzo długo i prowadzić w odległe okolice.

Typy wycieczek

- **Wycieczki przedmiotowe** – nauczyciel organizuje wycieczkę w celu uzupełnienia obowiązującego programu nauczania w ramach danego przedmiotu.

Do wycieczek przedmiotowych zalicza się wycieczki-lekcje, zwane inaczej lekcjami w terenie, które trwają przeciętnie nie dłużej niż 1–4 godziny lekcyjne, podczas których uczniowie wybierają się do pobliskiego parku, lasu, muzeum, na wystawę, pokaz itp.

- **Wycieczki krajoznawczo-turystyczne** – nie ma specjalnych wymagań wobec kondycji i przygotowania jej uczestników.
- **Wycieczki turystyki kwalifikowanej** – zalicza się tutaj np. obozy wędrowne – wymagane jest odpowiednie przygotowanie kondycyjno-sprzętowe.
- **Imprezy krajoznawczo-turystyczne i turystyki kwalifikowanej**, np. biwaki, konkursy, rajdy, spływy itp.
- **Imprezy wyjazdowe** – związane z realizacją programu nauczania – zielone szkoły, białe szkoły, muzyczne, ekologiczne itp. (na podst. Organizacja..., b.r.)

Do zadań nauczyciela opracowującego plan i realizującego wycieczkę należy:

- określenie celu i tematu wycieczki (z wykorzystaniem podręczników, map, internetu),
- ustalenie planu i programu wycieczki oraz omówienie ich z uczniami (można ten etap w całości zaplanować z uczniami – dotyczy to uczniów klas starszych),
- przygotowanie uczestników (uczniowie gromadzą informacje na temat przewodni wycieczki),
- przydzielenie zadań uczestnikom,
- upewnienie się, co do kondycji i wyposażenia uczestników,
- dbanie o bezpieczeństwo i dobrą atmosferę wśród uczestników,
- dbanie o realizację planu,
- po powrocie omówienie, przedyskutowanie i wyciągnięcie wniosków z przebiegu wycieczki wraz z uczniami.

Nauczyciel powinien motywować uczniów do aktywnego udziału w wycieczce. Do jego zadań należy zachęcanie do zbierania informacji, artefaktów, robienia dokumentacji zdjęciowej i filmowej, sporządzania notatek, uważnego słuchania przewodników itp.

Wycieczka jako forma dydaktyczna odgrywa szczególną rolę w edukacji wczesnoszkolnej.

Ze względu na swą aktywizującą formę służy integracji młodszych uczniów, pozwala im doświadczyć wspólnoty szkolnej. Dzieci, dzięki swojej dociekliwości i wnikliwości, swobodniejszej niż w czasie szkolnych zajęć atmosferze, angażują się silnie w procesy doświadczania i próby zrozumienia otaczającego ich świata. Podczas wycieczki pojawia się mnóstwo okazji do zastosowania różnorodnych form i metod kształcenia, skutecznie wpływających na wszechstronny rozwój osobowości dziecka w nauczaniu początkowym.

Zadanie

Cel: planowanie rozkładu zajęć z uczniami na nadchodzący semestr.

Zastanów się, które z prowadzonych zajęć możesz uzupełnić o wycieczkę dydaktyczną. Zorientuj się, co planują inni nauczyciele uczący w klasach równoległych i przygotujcie plany wybranych wycieczek w dokumencie online. Następnie udostępnijcie sobie wzajemnie pliki znajdujące się w chmurze i po zapoznaniu się z nimi przeprowadźcie dyskusję, która propozycja jest najatrakcyjniejsza. Wybraną propozycję uwspólnijcie, pracując na jednym dokumencie.

Zajęcia dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym

Na etapie edukacji wczesnoszkolnej mamy do czynienia z nauczaniem zintegrowanym, które ma wspierać harmonijny rozwój zdolności dziecka w sferze emocjonalnej, intelektualnej i fizycznej. Powinno ono posiadać odpowiednie dla jego wieku kompetencje w porozumiewaniu się za pomocą ruchu, dźwięku, gestów i mowy. W tym celu organizowane są w szkole różnorodne zajęcia. Poniżej zostały wymienione te, które odgrywają szczególną rolę w rozwoju twórczym ucznia.

Zajęcia komputerowe dla dzieci młodszych

Współczesny uczeń, który przychodzi do szkoły, umie z reguły posługiwać się komputerem i internetem. Czyni to w wielu wypadkach, opierając się na intuicji.

Zadaniem szkoły jest pokazać dzieciom, jak można racjonalnie wykorzystywać komputer oraz internet do nauki i twórczego działania. Uczniowie poznają technologie informacyjno-komunikacyjne od innej strony – jako narzędzia edukacyjne, z całym oferowanym przez nie bogactwem możliwości.

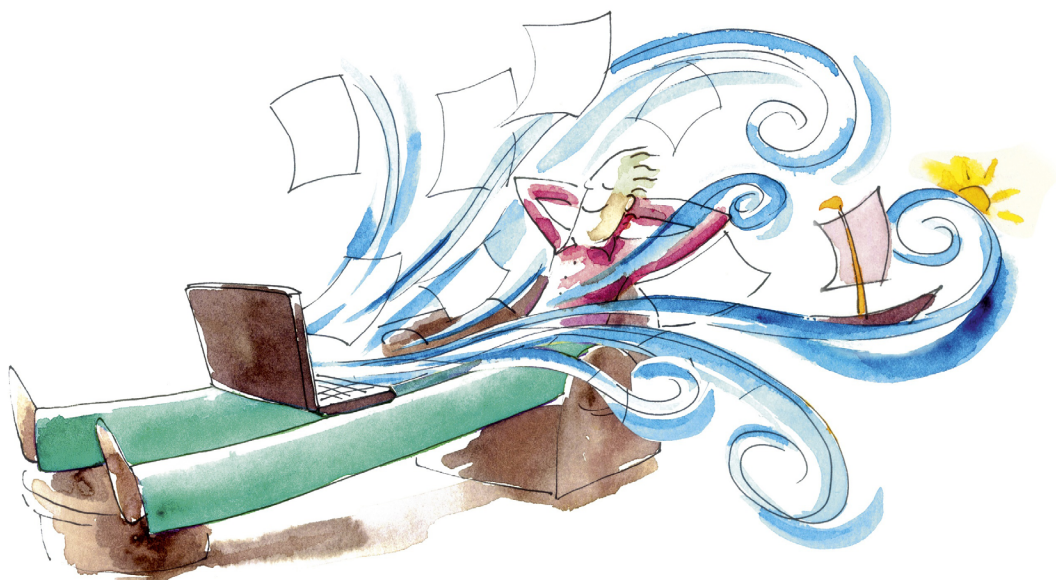
Dzięki TIK zajęcia stają się urozmaicone, kojarzą się bardziej z zabawą, co ułatwia proces przekazywania wiedzy przez nauczyciela i przyswajanie jej przez uczniów. Praktycznie nie ma przedmiotu w nauczaniu zintegrowanym, do której nie można byłoby ich zastosować. (Szczegółowy opis wraz przykładami użycia został przedstawiony w Zeszycie 1 niniejszego zestawu).

Edytory tekstu i grafiki, programy dźwiękowe mogą być źródłem ciekawych ćwiczeń kształcących percepcję wzrokową, zdolności manualne i orientację przestrzenną. Oferują nieograniczone pole do wyrażania ekspresji. Internet jest kopalnią wiedzy: tekstów, ilustracji, możliwości zwiedzania bez wstawania od klawiatury praktycznie całego świata. Dzięki niemu zaciera się granica między dziećmi z dużych miast, gdzie dostęp do instytucji naukowych i kulturalnych jest ułatwiony, a dziećmi z mniejszych ośrodków, gdzie wybór jest znacznie ograniczony. Bardzo dużo zależy tu od inwencji, chęci, wiedzy i przygotowania nauczyciela. Jest on również przewodnikiem, który oprócz możliwości,

które dają TIK, przestrzega uczniów o możliwych zagrożeniach i niebezpieczeństwach (zasady bezpieczeństwa opisane zostały w Zeszyte 1 niniejszego zestawu).

Bywa, że szkolne placówki wciąż są niedostatecznie wyposażone w odpowiednią ilość sprzętu i dostatecznie szybkie łącze internetowe. Nauczyciel nie powinien się tym zrażać. Tutaj z pomocą przychodzą same dzieci, w wielu klasach zdarza się, że prawie sto procent uczniów ma urządzenia mobilne, np. telefony komórkowe i tablety. Te zaś oferują spore możliwości, co należy docenić i zaadoptować do warunków szkolnych. Pozostaje jeszcze problem zakazu używania telefonów komórkowych w wielu szkołach. Warto porozmawiać z dyрекcją, radą pedagogiczną i rodzicami o zmianie regulaminu i umożliwieniu uczniom korzystania z urządzeń na zajęciach w określonych sytuacjach.

Zajęcia muzyczne dla dzieci młodszych

Muzyka powinna być zintegrowana w nauczaniu, ale również sama w sobie jest elementem integrującym. Niezaprzeczalne walory muzyki w kształceniu znane są od dawna, jak również jej działanie terapeutyczne.

W zajęciach muzycznych dla dzieci młodszych, a zwykle w ich wypadku na zajęciach muzyczno-ruchowych, formy ekspresji artystycznej najczęściej przyjmują charakter zbiorowy, a twórcywnym artystycznym są same dzieci.

W kształtowaniu muzycznym dzieci młodszych dominują następujące formy ekspresyjne:

- odtwarzanie głosem,

- odtwarzanie ruchem,
- odtwarzanie za pomocą instrumentów muzycznych oraz dostępnych przedmiotów.

Formy te są źródłem przeżyć estetycznych i rozwijają u uczniów aktywność muzyczną, stymulują twórcze myślenie i pozwalają wyrażać emocje.

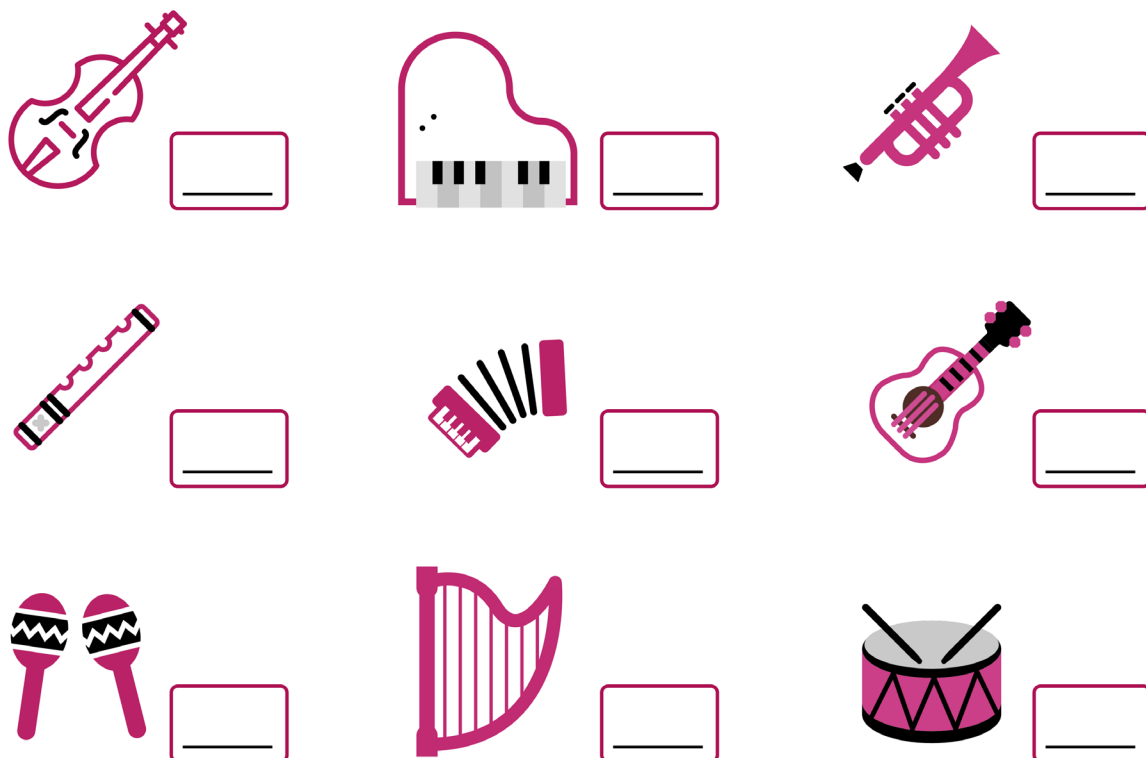
Muzyka oddziałuje w sposób wszechstronny, wzbogacając sferę poznawczą i emocjonalną. Wyostreza percepcję w poznawaniu otaczającego świata, rozwija myślenie abstrakcyjne. Uczy logiczności, porządkowania struktur. Rozwija poczucie rytmu i pamięć słuchową.

Pomysły do wykorzystania

Rozpoznawanie instrumentów po wydawanych przez nich dźwiękach

Omów z uczniami różne rodzaje instrumentów. Jeśli na wyposażeniu szkoły brak większej liczby instrumentów, to za pomocą tablicy interaktywnej lub materiałów w formie papierowej zilustruj omawiane instrumenty.

Korzystając z tablicy interaktywnej, wybranego programu muzycznego lub filmów w serwisie YouTube, odsłuchajcie dźwięki wydawane przez różne instrumenty. Uczniowie na karcie pracy dopasowują usłyszane dźwięki do odpowiednich instrumentów. Przykład karty przedstawiamy poniżej.

Muzyczny lapbook

Jako element pracy domowej dzieci mogą przygotować muzyczne lapbooki, np. takie, jak przedstawione na zdjęciach.

Źródło: Jimmie: [1](#), [2](#), Licencja: CC BY 2.0

Lapbook to w wolnym tłumaczeniu książka na kolanach, mająca tytuł i treść. Jej wykonanie polega na skomponowaniu z części logicznej całości. Dobór elementów jest dowolny, ale powinna wyróżniać najważniejsze treści dotyczące wybranego tematu. Uczniowie, tworząc np. muzyczny lapbook, mogą przykleić lub narysować wybrane instrumenty, dołączyć do nich koperty lub papierowe skrytki, w których umieszczą to, co uznają za warte odkrycia lub głębszej refleksji. Mogą to być np. informacje, do jakiej grupy należy dany instrument, z jakich materiałów jest wykonany, kiedy powstał itp.

Podczas tworzenia lapbooków nie ma ściśle określonych zasad. Ważniejsza jest tu fantazja, twórcze wykorzystanie papierowych materiałów i przedstawienie za ich pomocą wybranego zagadnienia.

Gama C-dur

Uczniowie utrwalają wiadomości na temat gamy C-dur. Wspólnie, np. za pomocą tablicy interaktywnej, lub indywidualnie przy komputerach sprawdzają swoje umiejętności przy użyciu interaktywnej aplikacji umieszczonej na stronie Scholaris.pl

- [fragment „Sonaty księżycowej”](#),
- [fragment „Walca kwiatów”](#).

Uczniowie mogą też utrwalać zapis nutowy, odgadywać dźwięki umieszczone na pięciolinii, rozwiązując punktowany [quiz](#) na stronie dur-moll.pl

Mali kompozytorzy

Na zajęciach muzycznych nauczyciel może wykorzystać również aplikacje pozwalające uczniom na samodzielne komponowanie utworów. Na portalu [Ciufcia.pl](#) można [stworzyć własną piosenkę](#) lub [zagrać na szklankach](#). Dzieci mogą najpierw zagrać w grę, a potem same przeprowadzić dźwiękowy eksperyment na prawdziwych szklankach.

Zajęcia teatralne dla dzieci młodszych

Głównymi celami edukacji teatralnej uczniów młodszych jest rozbudzanie w nich wrażliwości estetycznej i zachęcanie do twórczej ekspresji. Zajęcia teatralne przygotowują uczniów do odbioru dzieł literackich, plastycznych i muzycznych. Dzieci uczą się ruchu scenicznego, znaczenia gestów i operowania nimi, oddziaływania słowem, tworzenia obrazów przy współudziale muzyki, tworzenia rekwizytów. Wykonując ćwiczenia choreograficzne, uczą się wspólnego działania, ćwiczą cierpliwość i wytrwałość. Branie udziału w zajęciach teatralnych pomaga przełamać nieśmiałość i radzić sobie z tremą. Uczniowie nabywają umiejętności kontrolowania własnych emocji i wpływania na emocje innych (szczegółowy opis w Zestawie 5).

Sztuka teatralna jest przede wszystkim dla młodego ucznia narzędziem wypowiedzania się. Zakłada spontaniczność, autentyzm osobistego przeżywania. Wspiera rozwój emocjonalny i społeczny.

Zajęcia teatralne sprawdzają się nie tylko podczas tworzenia przedstawień, które wymagają sporych nakładów pracy, rozciągniętych w czasie. Można z nich zrobić użytek podczas codziennych zajęć w nauczaniu zintegrowanym. Ćwiczenia teatralne sprawdzają się podczas wspólnych wycieczek, zielonych szkół, spotkań lub zajęć integracyjnych. To przestrzeń na tworzenie krótkich, spontanicznych lub zainicjowanych przez nauczyciela scenek.

Pomysł do wykorzystania

Rozdaj uczniom karteczki, na których wypiszesz pojedyncze, krótkie zdania lub pojedyncze wyrazy (np. pozdrowienie, krótka pochwała, wyraz zdziwienia, zdanie wyrażające niezadowolenie). Następnie poproś uczniów o wykonanie scenki na konkretny temat, np. fragment zajęć szkolnych, spotkanie szefa z pracownikiem itp. Dzieci mogą używać tylko zdań znajdujących się na karteczkach.

Każdą scenę nagracie np. telefonem komórkowym, a następnie wspólnie obejrzyjcie na tablicy interaktywnej. Omówcie, jakie gesty i sposoby wypowiedzania tych zdań oddziałują na widzów pozytywnie, a jakie negatywnie.

Zajęcia plastyczne dla dzieci młodszych

To zajęcia, gdzie każdy wytwór ma swój indywidualny charakter, jest artystyczną wypowiedzią dziecka. Znajdują tu ujście marzenia, pragnienia, radości i obawy – prace mówią o ich autorach, pokazują ich wnętrza i umiejętności. Zajęcia plastyczne to często ulubiona przez dzieci część zajęć szkolnych. Dają możliwość odreagowania, skupienia się na procesie tworzenia oraz bawienia się wyobrażeniami. Zazwyczaj jest to okres indywidualnej pracy pozwalający na wyciszenie się uczniów. Ekspresja dziecięca w tym obszarze pozwala na zdiagnozowanie różnego rodzaju problemów i wczesne zapobieganie im.

Wykonywanie prac plastycznych uczy i rozwija:

- spostrzegawczość – dostrzeganie szczegółów, które na pierwszy rzut oka wydają się nieistotne,
- umiejętność syntezy obserwowanych zjawisk,
- pamięć wzrokową,
- umiejętność posługiwania się różnymi narzędziami i technikami,
- zdolności manualne,
- umiejętność widzenia przestrzennego,
- samodzielność wypowiedzi.

Zajęcia plastyczne rozwijają u uczniów nie tylko zdolność do swobodnej ekspresji, lecz przygotowują ich do bycia świadomym odbiorcą dzieł artystycznych, znającym zasady przynależności kulturowej.

Pomysły do wykorzystania

Wirtualna wycieczka do muzeum

Korzystając ze stron internetowych polskich i obcojęzycznych zaplanuj wirtualną wycieczkę do muzeum. Możesz wybrać kilka dzieł jednego twórcy lub dzieła należące do różnych autorów. Obejrzyjcie je wspólnie z uczniami. Przedyskutujcie, co widzą i jak rozumieją przedstawiony im obraz lub rzeźbę. W kolejnym etapie uczniowie próbują namalować obraz lub stworzyć rzeźbę w podobnym stylu. Tu może się przydać książka Marion Deuchars *Zróbmy sobie arcydziełko*, w której krok po kroku pokazane są sposoby, jak prosto odtworzyć wielkie dzieła malarstwa światowego i nie tylko. Przy czym nie chodzi w nich o perfekcyjne naśladowanie, a o uruchomienie ogromnych pokładów wyobraźni dzieci.

Zaproś uczniów do:

- [Muzeum Narodowego w Warszawie](#)
- [Luwru](#)
- [Kapliry Sykstyńskiej](#)
- [Zamku Królewskiego](#)

Kartka okolicznościowa

Uczniowie projektują kartkę okolicznościową za pomocą papieru i kredek, następnie korzystając z dowolnego programu graficznego, starają się ją odtworzyć. Mogą to być kartki świąteczne, dla babci i dziadka z okazji ich święta, urodzinowe. Później gotowe kartki można wydrukować i wysłać.

Warto przy realizacji przez dzieci projektu nawiązać do tego, w jaki sposób adresuje się kartki, jakie życzenia powinny się znaleźć na kartce w zależności od okazji itp. W tym celu nauczyciel

może wykorzystać niektóre ćwiczenia interaktywne z zajęć [„Pocztówka, widokówka, adresowa łamigłówka”](#) ze strony [epodreczniki.pl](#).

Przykładowe programy i narzędzia:

- Paint,
- PowerPoint,
- Inkscape,
- tablet graficzny.

Obrazek z lektury

Uczniowie na podstawie przeczytanej lektury i wybranej postaci lub wydarzenia tworzą w programie do grafiki wektorowej obrazek „Wspomnienie z lektury”.

- Przykładowe programy i narzędzia:
- Paint,
- PowerPoint,
- Inkscape,
- tablet graficzny.

Moja pierwsza książka

Zaproponuj uczniom, by spróbowali swoich sił, jako autorzy opowiadań ilustrowanych. W tym celu zapoznaj ich z możliwościami serwisu [storybird.com](#). Jest to strona w języku angielskim, ale wszelkie działania twórcze można wykonać intuicyjnie. Serwis jest darmowy, ale wymaga logowania.

Klasę można podzielić na grupy, które mają za zadanie wymyślić fabułę opowiadania na dowolny temat. Następnie uczniowie zapisują swoje teksty na platformie i ilustrują je własnymi grafikami lub obrazkami dostępnymi na stronie.

Książki można zapisać w postaci pliku pdf.

Zajęcia wyzwalające ekspresję konstrukcyjno-techniczną

Zadaniem edukacji technicznej jest wprowadzanie dzieci w rzeczywistość techniczną. Nauczyciel powinien na tych zajęciach wykorzystywać aktywne techniki, oparte na praktycznym działaniu.

Ekspresja techniczna, bardziej obrazowo nazywana ekspresją konstrukcyjno-techniczną, towarzyszy najczęściej zajęciom plastycznym, bywa również elementem zajęć z przyrody albo matematyki. Wyraża się najczęściej w tworzeniu modeli, odwzorowywaniu poznanych wcześniej urządzeń lub konstrukcji. Rozwija u dzieci rozumienie, jak funkcjonują różnorodne obiekty w jego otoczeniu, ćwiczy jego wyobraźnię przestrzenną.

Dziecko poznaje różnorodne materiały i właściwości różnych tworzyw. Używa całej gamy narzędzi wymagających sprawności manualnej. Prace konstrukcyjne rozwijają w dużym stopniu kreatywność uczniów, pozwalają łączyć fantazję i rzeczywistość. Uczą praw fizyki i matematyki. Dzieci poznają terminy techniczne i uczą się je poprawnie stosować.

Edukowanie w zakresie technicznym uczy:

- zachowania zasad bezpieczeństwa – utrzymywania porządku w miejscu pracy, troski o bezpieczeństwo innych i samego siebie, prawidłowego używania narzędzi,
- doboru materiałów – pod kątem przydatności, potrzebnej ilości, odpowiednich właściwości,
- trzymania się kolejności wykonywanych prac, postępowania zgodnie z instrukcją, co wpływa też na rozwój myślenia algorytmicznego i umiejętności tworzenia własnych instrukcji,
- używania informacji technicznych – rysunków, instrukcji, opisów.

Edukacja plastyczna kładzie nacisk na umiejętność tworzenia i odbierania dzieł artystycznych, natomiast w wypadku edukacji technicznej istotne jest kształtowanie świadomego użytkownika i twórcy przedmiotów użytecznych.

Pomysły do wykorzystania

Pociągi

Kolej niezwykle fascynuje małe dzieci, tym bardziej że dziś rzadko mają okazję do podróżowania pociągami. W czasie zajęć w klasie uczniowie zapoznają się z informacjami na temat kolejnictwa wczoraj i dziś. Zajęcia szkolne można uzupełnić wycieczką na dworzec kolejowy i rozmową z pracownikiem kolei.

Na koniec uczniowie mogą zaprojektować własną trasę kolejową przy użyciu programu [SCARM](#), który pozwala na tworzenie makiet kolejowych, nie tylko torów, ale także otoczenia. Program umożliwia modelowanie dwu- i trójwymiarowe. Projektowanie trasy zawiera elementy myślenia komputacyjnego. Bywa doskonałą zabawą dla dzieci i dorosłych.

Program jest darmowy, wystarczy pobrać pakiet instalacyjny i rozpocząć budowę pierwszego planu makiety.

Przykładowa makieta utworzona w programie SCARM

Mój wymarzony pokój

Innym narzędziem do rozwijania wyobraźni przestrzennej i pasji twórczej są programy do projektowania wnętrz. Zapoznaj uczniów z działaniem programu do modelowania 3D [SketchUp](#). Następnie zaproponuj im, by zaprojektowali swój wymarzony pokój.

Operowanie słowem

Nauka mówienia, czytania i pisania to jedno z głównych zadań ucznia na pierwszym etapie edukacyjnym. Jego kompetencje w tych obszarach można wzmacniać w różnorodny sposób. Mogą to być zajęcia dotyczące języka polskiego, ale również każde inne, prowadzone przez szkołę w ramach nauczania zintegrowanego. Porozumiewanie się w języku ojczystym należy do kompetencji kluczowych niezbędnych do poznawania i rozumienia otaczającej nas rzeczywistości.

Kompetencje te to posługiwanie się poprawnym gramatycznie językiem, bogatym pojęciowo, znajomość i umiejętność zastosowania różnych środków stylistycznych, wiedza o budowie i funkcjonowaniu języka. Ubogie kompetencje językowe oznaczają problemy w komunikacji z otoczeniem i utrudniają rozwój dziecka.

Każdy dzień przynosi nowe umiejętności językowe, mowa i sposób komunikacji uczniów podlega ciągłej ewolucji. Procesy te mogą przebiegać w różnym tempie.

Wzmacnianiu kompetencji porozumiewania się w języku ojczystym służy w dużej mierze rozmowa – wymagająca nie tylko słuchania, ale także reagowania. Tematy poruszane w szkole związane są początkowo z obszarami życia dziecka, a w miarę upływu czasu zataczają coraz większe obszary dostępnej rzeczywistości: przyrody, historii, spraw dotyczących życia społecznego. Czytanie lektur, omawianie ich, pisanie opowiadań, wypracowań, dialogów zmuszają uczniów do refleksji, potraktowania słowa jako narzędzia, środka wyrazu. Ważne jest nie tylko to, co uczniowie mówią, ale jak mówią, jakich środków niewerbalnych używają. Pomocne tu są zajęcia teatralne i muzyczne, wyjścia do kina, teatru, na spotkania z ciekawymi ludźmi, wycieczki do muzeów, pokazy itp.

Im więcej przykładów i wzorców, bodźców intelektualnych oraz możliwości refleksji nad nimi dostarcza się dzieciom, tym większa szansa na ich dynamiczny rozwój w dziedzinie kompetencji językowych.

Pomysł do wykorzystania

Krzyżówki i wykreślanki

Zaproponuj uczniom stworzenie własnych krzyżówek. W pierwszym etapie uczniowie spisują wyrazy kojarzące się z podanymi tematami. Następnie dobierają się w grupy i do wybranych słów (liczba haseł dowolna lub ustalona przez nauczyciela) układają pytania opisowe.

W kolejnym etapie korzystają z aplikacji pozwalającej na [tworzenie krzyżówek](#). Wpisują hasła i pytania. Sprawdzają, czy stworzona przez nich krzyżówka jest poprawna od strony technicznej. Następnie drukują plansze i przekazują innym grupom do rozwiązania. Każda z grup prezentuje na forum klasy hasło będące rozwiązaniem krzyżówki.

W podobny sposób można wykorzystać również generator do tworzenia [wykreślanek](#).

Rysowanie słowem

Zaproś uczniów do narysowania różnych zwierząt, roślin i przedmiotów. Wyjaśnij, że nie będą potrzebowali do tego kredek, tylko słów. Zapoznaj uczniów z aplikacją do tworzenia obrazów ze słów typu word cloud, np. [Wordart.com](#). Podziel klasę na grupy i poproś, aby każda wybrała sobie jakiś obiekt z dostępnych w aplikacji. Następnie uczniowie wypisują na kartkach jak najwięcej słów, które określają obiekt, np. kot – szary, bury, futrzasty, miękki, miły, drapieżny, miauczy, biega, skacze, bawi się. Kolejny krok, to stworzenie w aplikacji chmury słów w kształcie wybranym przez grupę.

Zadanie rozwija przede wszystkim zasób słów uczniów. Jest dobrym wprowadzeniem do tworzenia opisów.

Zajęcia sportowe

Zajęcia z wychowania fizycznego oraz inne działania sportowe proponowane przez szkołę mogą być znakomitą okazją do ćwiczenia twórczej postawy uczniów.

Metoda Labana

Jedną z metod gimnastyki twórczej (ekspresyjnej) jest metoda Labana. Podstawa tej metody to założenie naturalnej skłonności dziecka do ruchliwości i naturalny styl jego motoryki. Rudolf Laban popularyzował tezę, że dziecko wyraża swoje stany psychiczne, nastroje i emocje za pomocą ruchu. Zalecał stwarzanie dzieciom jak najwięcej okazji do spontanicznego wyrażania swojego „ja”.

W metodzie Labana nauczyciel określa zadania, pozostawiając jednocześnie uczniom całkowitą swobodę sposobu ich wykonania. To, jak dzieci wykonają zadanie zależy od ich inwencji, fantazji i pomysłowości oraz nabytych doświadczeń. Nauczyciel rezygnuje z pokazu, sięga po niego jedynie w sytuacjach, gdy uczniowie nie wykazują prawie żadnej inicjatywy.

Metoda ta pozwala na posługiwanie się różnymi formami ekspresji, m.in.

- opowieścią ruchową,
- inscenizacją,
- pantonimą,
- tańcem,
- akrobatyką,
- elementami sportowymi.

Metoda ta podkreśla rolę rytmu w ćwiczeniach – stąd zalecane jest używanie muzyki i instrumentów muzycznych. Również możliwe są ćwiczenia z przyrządami sportowymi (szarfy, woreczki, obręcze, piłki, skakanki itp.).

Gimnastyka twórcza rozwija wyobraźnię, zdolności twórcze oraz kompetencje społeczne. Podczas lekcji nauczyciel może ją wprowadzić dla podniesienia atrakcyjności zajęć lub wykorzystać w całości w ramach zajęć z wychowania fizycznego. Zajęcia odbywają się zgodnie z zasadami pedagogicznymi: wszechstronności, stopniowania wysiłku oraz przemienności pracy mięśniowej.

Zajęcia obejmują następujące sfery:

- rozwijania wycucia świadomości własnego ciała,
- rozwijania wycucia świadomości ciężaru i siły,
- rozwijania wycucia opanowania przestrzeni,
- rozwijania wycucia płynności ruchu, ciężaru ciała oraz przestrzeni i czasu,
- kształtowania umiejętności współdziałania z grupą lub partnerem,
- użycia własnego ciała w różnych czynnościach użytecznych,
- rozpoznawania i doskonalenia podstawowych rodzajów akcji ruchowych,
- kształtowania wycucia rytmu pracy.

Tab. 1. Propozycję zajęć ruchowych w metodzie Labana

Sfera	Zabawa	Temat, polecenie	Uwagi
Wyczucie przestrzeni	Ciało do ciała	Swobodnie biegamy po sali w dowolnych kierunkach przy muzyce. Kiedy muzyka przestanie grać, przyjmijcie taką pozycję, aby jedna część ciała stykała się z drugą, np. łokieć wita się z kolanem itp. Podczas kolejnej chwili ciszy zatrzymajcie się i przyjmijcie postać wymyślonej figurki.	nagranie z wesołą muzyką
	Piszemy ciałem	Zamknijcie oczy. Wyobraźcie sobie szlaczek, jaki chcielibyście narysować. Otwórzcie oczy, biegnijcie po tym szlaczku.	
Wyczucie świadomości własnego ciała	Taniec węży	Naśladujemy tańczące węże. Rozwijamy się, wyciągamy, kręcimy tułowiem i głową, syczymy.	muzyka dynamiczna, gwałtowna
	Hawajska tancerka	Tańczą ręce, nogi, brzuch, całe ciało.	muzyka
Wyczucie ciężaru i czasu	Rajd samochodowy	Odbywa się rajd samochodowy. Biorą w nim udział różne samochody. Pokażę wam jakie. Naśladujcie je.	ilustracje samochodu rajdowego i retro
	Siłacze	Przenosimy nogami lub rękami ciężkie kamienie, pojedynczo, parami lub w małych zespołach.	muzyka
Doskonalenie płynności ruchów	Rusałki	Tańczymy po tafli jeziora. Kiedy muzyka przestanie grać, zamieniamy się w kamienne posągi.	muzyka (np. „Kujawiak” H. Wieniawskiego)
	Polowanie na lisa	Gonitwa i ukrycie się zwierzęcia.	
Adaptacja ruchów własnych do ruchów partnera	Cień	Stoimy w parach. Jedno z was jest cieniem. Idziemy tak, jak człowiek i jego cień.	
	Lusterka	Ćwiczymy w parach. Jedno z was jest lustrem i odbija ruchy, które wykonuje kolega, np. myjemy buzię, czesemy się, wykonujemy różne miny itp.	

Źródło: (Łubek A., b.r.)

Metoda Orffa

Jest to metoda stosowana głównie w pedagogice wychowania muzycznego. Nadaje się ona również doskonale do przeprowadzania zajęć ruchowych w nauczaniu zintegrowanym. Uczniowie improwizują ruchy przy akompaniamencie tworzonej przez siebie muzyki. Przykładowe rodzaje improwizacji:

- **słowno-rytmiczne** – wprowadzanie wartości rytmicznych (dzieci improwizują rytm do imion, nazw, wierszy itp.); można wykorzystać dodatkowo: klaskanie, tupanie, pstrykanie palcami, uderzanie dłońmi o uda;
- **echo rytmiczne** – powtarzanie przez dzieci rytmu podanego przez nauczyciela na zasadzie echa;
- **rytmiczno-melodyczne** – układanie melodii do własnego imienia, nazw zwierząt, kwiatów, śpiewanki muzyczne (tj. opowiadanie śpiewem jakiejś historyjki, np. o psie) (Czykwin-Strękowska J., b.r.).

Metoda ta stawia na korelację ćwiczeń fizycznych ze słowem i muzyką. Te trzy elementy przenikają się wzajemnie (w konkretnych ćwiczeniach jeden z elementów dominuje nad innymi).

Głównym celem jest aktywizowanie dzieci do ekspresji i rozwijania inwencji twórczej.

Metoda ruchu rozwijającego Weroniki Sherborne

Metoda ta wykorzystuje dotyk, ruch i wzajemne relacje fizyczne, emocjonalne i społeczne w celu głębszego poznania własnej osobowości i kształtowania kontaktu z innymi.

Założeniem tej metody jest rozwijanie przez ruch:

- świadomości własnego ciała i usprawniania ruchowego,
- świadomości przestrzeni i działania w niej,
- dzielenia przestrzeni z innymi ludźmi i nawiązywania z nimi bliskiego kontaktu.

Metoda ta poprawia orientację dziecka względem przestrzennego położenia jego ciała, rozwija nawiązywanie kontaktu wzrokowego i emocjonalnego z innymi. Dzięki proponowanym ćwiczeniom dziecko odkrywa własne możliwości, uczy się działać wspólnie z grupą, zyskuje poczucie ładu i bezpieczeństwa. Ruch traktowany jest jako zabawa budząca pozytywne emocje dzielone z innymi, co ułatwia interakcje społeczne.

Metoda ta często stosowana jest w terapii zaburzeń rozwoju emocjonalnego, intelektualnego i ruchowego.

Technologie informacyjno-komunikacyjne mają bardzo szeroki wachlarz możliwości wzbogacenia zajęć szkolnych w nauczaniu zintegrowanym. Są niezwykle pomocne w rozwijaniu ekspresji artystycznej uczniów młodszych. Warto jednak pamiętać o zachowaniu zdrowych proporcji między klasycznymi metodami ćwiczenia motoryki dużej i małej, a ilością wprowadzanych do nauczania narzędzi TIK. Rozsądne wyważenie i połączenie klasyki z nowoczesnością będzie najlepszym stymulatorem rozwoju młodego człowieka.

Sprawdź, czy potrafisz...

- tak przygotować konspekt zajęć, by uwzględnić ekspresję twórczą uczniów i zastosowanie TIK.
- opisać, co utrudnia ekspresję twórczą uczniów.
- wyjaśnić, co to jest inteligencja emocjonalna.
- przygotować konspekt zajęć z wykorzystaniem metody pokazu i TIK.
- przedstawić funkcje wycieczki dydaktycznej jako metody nauczania.

Dowiedz się więcej

Wiele inspiracji i przydatnych ćwiczeń z [wychowania fizycznego](#) na stronie Scholaris.pl.

Bibliografia

- Czykwin-Strękowska J., (b.r.), [Metoda Carla Orffa](#) [online, dostęp dn. 13. 10. 2017].
- Dunin-Wąsowicz M., (1972), *O dobrej zabawie*, Warszawa: Nasz Księgarnia.
- Eby J.W., Smutny J.F., (1998), *Jak kształtować uzdolnienia dzieci i młodzieży*, Warszawa: WSiP.
- Goleman D., (1997), *Inteligencja emocjonalna*, Poznań: Media Rodzina.
- Kuśpit, M., (2003), *Jak stymulować twórczość ucznia?*, „Remedium” nr 7–8, s. 125–126.
- Łubek A., (b.r.), [Ćwiczymy metodą Rudolfa Labana](#) [online, dostęp dn. 13. 10. 2017].
- Matuszak L., (2000), *Muzyka w nauczaniu zintegrowanym*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia zintegrowanego*, Kosętko H., Kuźma J. (red.), Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Nęcka E., (1998), *Trening twórczości*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Okoń W., (2007), *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, hasło: wycieczka.

[Organizacja wycieczek szkolnych](#), (b.r.), Czesława Pieluszcak (oprac.) [online, dostęp dn. 13.10.2017].

[Podstawa programowa z informatyki – szkoła podstawowa](#), (b.r.), [online, dostęp 20.09.2017, pdf. 206 kB].

Strzyżewski S., (1986), *Proces wychowania w kulturze fizycznej*, Warszawa: WSiP.

Spis ilustracji

Rys. 1. Pięć aspektów kompetencji emocjonalnych	9
Rys. 2. Schemat przedstawiający funkcje wycieczki	14

Spis tabel

Tab. 1. Propozycję zajęć ruchowych w metodzie Labana	28
--	----

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

